

JOSEF KAJETÁN TYL

Lesní panna aneb Cesta do Ameriky

Žertovná báchorka se zpěvy a tanci ve čtyřech odděleních

OBSAH

OSOBY

JEDNÁNÍ I.

Výstup 1.

Výstup 2.

Výstup 3.

Výstup 4.

Píseň

PROMĚNA

Výstup 5.

Výstup 6.

JEDNÁNÍ II.

Výstup 1.

Výstup 2.

Výstup 3.

Píseň

Výstup 4.

Výstup 5.

Sbor vystěhovalců

JEDNÁNÍ III.

Výstup 1.

PROMĚNA

Výstup 2.

Výstup 3.

Výstup 4.

Výstup 5.

Výstup 6.

Výstup 7.

Výstup 8.

JEDNÁNÍ IV.

Výstup 1.

Výstup 2.

Výstup 3.

Výstup 4.

Výstup 5.

Píseň

Výstup 6.

Výstup 7.

OSOBY

JAKUB ZÁVORA, venkovský kovář

TEREZKA, jeho dcera

ISIDOR SLOVÍČKO, učitel

BARNABÁŠ PINTA, hospodský

VORŠILA, jeho žena

KAČENKA, FRANTÍK a PEPÍK, jejich děti

ŠIMON MORELES, starý Žid

**JASANA (Dora, Betinka, Afra), LESANA,
BĚLENA, ROSICE a JITŘENA**, lesní panny

VIDUKA a HIRALY, vůdcové cikánů

pan DAVISON a paní DAVISONOVÁ, američtí kvakerové

TAUSSIG, mladý Žid

POLIVOKYTA, vůdce indiánů

KAPOUN, venkovský šenkýř

LESNÍ PANNY

CIKÁNI

VYSTĚHOVALCI

INDIÁNI

VENKOVSKÝ LID

JEDNÁNÍ I.

Ve vsi. Po pravé straně kovárna, po levé hospoda. Uprostřed strom a kolem něho sedátko.

Výstup 1.

BARNABÁŠ s knihou, ISIDOR s mapou, sedí u stromu zády k sobě obráceni. Viděti, že horlivě se svým předmětem obírají.

BARNABÁŠ: Tu to stojí zase frakturou na tiskacím papíru, že je ta Amerika přec jenom nová zem kanaánská, kde místo vody med a mléko teče.

ISIDOR: Kalifornie! Kalifornie! Tuhle se zarejdi trochu napravo a už je člověk v té zlaté kolíbce!

BARNABÁŠ: Pole za babku – dříví darmo – masa nazbyt!

ISIDOR: Po každém kroku zlatá hrouda!

BARNABÁŠ a ISIDOR (vyskočí): Ó Ameriko! Ó Kalifornie!

BARNABÁŠ: To je všecko hezké! My tu provozujeme vzdychavé dueto, ale tím nedoplavem ani za humna. A já bych přece rád pryč – pryč z Evropy, nebo aspoň ze vsi – na konec světa – tady není žádná existence.

ISIDOR: To je také moje politické vyznání. Zde to není už k vydržení. Jen se na mne dobře podívejte! To má být pomahač při ovčinci Páně!

BARNABÁŠ: To je proto, že naše beránky jen pasete, ale jiní je stříhají –

ISIDOR: Tak vypadá učitel v první polovici devatenáctého století! Kdybych teď zkameněl, budou mě po sto letech ukazovat jako vykrmeného cvrčka.

BARNABÁŠ: A copak myslíte, že jsem já v tom líp? (*Ukazuje na sebe.*) Tohle je všechno jen tak povrchu – ale uvnitř je to jako troud, hotové souchotiny – žádná existence.

ISIDOR: Na všecko pamatovali – na pána i sedláka, na kněze i na vojáka, i ty židy našli v rejstříku; jenom učitel drží ještě v ruce supliku^[1] a může hubu osoušet.

BARNABÁŠ: Ten starý svět je samá červotočina a co nevidět se rozpadne. Jindá – co to bylo za živobyť! Člověk si moh' nohy ubrousit, když běhal s konvicí do sklepa; teď aby naléval jenom sám sobě, lidé se hospodám zrovna vyhýbají. Ó je to bídný, zkažený svět!

ISIDOR: Proto vzhůru do nového! Tam bude nová, úrodnější vlast, radostnější domov, veselejší chrám, tam kvete svoboda a hojnost, rovnost a láska!

BARNABÁŠ: Vivat Amerika!

ISIDOR: Ale ach! Já tam lásku nenajdu, já jsem s láskou na mizině.

BARNABÁŠ: Šťastný člověče!

ISIDOR: Já Terezku nedostanu!

BARNABÁŠ: Ó přešťastný člověče!

ISIDOR: Ale muži, co to mluvíte? Bez lásky –

BARNABÁŠ: To jest: bez ženy je veselá existence. Vy ženu ještě nemáte, jste jako pták v povětrí – nevěste si tedy kříž na záda a leťte, kam vás vítr ponese, – zrovna do Ameriky.

ISIDOR: Ale ach, co řekne Terezka?

BARNABÁŠ: A co řekne, když tady zůstanete? Povede lamentaci. Otec vám ji nechce dát, až budete mít spořádané hospodářství. Vy si ho ale nespořádáte, dokud Vám ti páni vídeňští hospodáři nepomohou, a to může ještě koš vody uběhnout, to si můžete zatím lepší hospodářství v Americe spořádat; potom pošlete Terezce hrst dukátů, a ona přijede za vámi.

ISIDOR: Ach, kdyby to byla pravda, to bych si poskočil a nezůstal zde ani dvacet čtyry hodiny!

BARNABÁŠ: Šťastný člověče –

ISIDOR: Prodám, kde co mám, každý knoflík, každou čamrdu^[2]!

BARNABÁŠ: Ó blahoslavený člověče! Kdybych si mohl já také tak zazpívat!

ISIDOR: A proč byste nemohl? Stahuje vám něco krk?

BARNABÁŠ: Moje sedmá svátost, paní Voršila – ta nemá ještě chuť.

ISIDOR: I co, muž a žena jsou jedno tělo – a paní Voršila je moudrá žena, ta si nechá říci. To jsem já v tom hůř – já zde musím svou polovici nechat, a budu rád, když mi bude svítit naděje – a třeba byla jenom jako svatojánská muška – že tu polovici jednou dostanu. Abych ale zvěděl, mám-li tu naději mít nebo ne, půjdu nyní do kovárny, vyberu si to nejtěžší kladivo vřelé výmluvnosti a budu tak dlouho na železné srdce Terezčina otce bušit, až je obměkčím. (*Jde do kovárny.*)

BARNABÁŠ: To je blázen! Vzdechává pořád po svobodě a chce si sám to nejhorší břemeno na krk pověsit. Inu, kdo chce kam, pomozme mu tam!

Výstup 2.

VORŠILA, předešlí.

VORŠILA: No, copak je to zase? Lelkuješ zas? Zevluješ? Mám se já doma přetřhat?

BARNABÁŠ: Milá Voršilo, já tu držím postní rozjímání.

VORŠILA: Mně se zdá, že jsi držel masopustní snídani z telecí kejty není tam než kost.

BARNABÁŠ: Snad se přes noc smrštila! To víš, ono se nám poslední časy ledaco smrštilo, o čem jsme mysleli, že to bude hezky volné a pohodlné. A což je kejta, kde se jedná o Ameriku!

VORŠILA: Pro Boha tě prosím, Barnabáši, přestaň mi už s tou Amerikou! Budou ti tam snad pečení ptáci do huby lítat? Porostou ti tam hosté na dlani?

BARNABÁŠ: Ať si nerostou! Co je mi do hostů? To je nevděčné pokolení! V Americe budu rolníkem, sadařem, gruntovníkem, statkářem.

VORŠILA: Ty? Leda bys měl pluh, který by sám oral a cepy, které by samy mlátily. Ty jsi dělník, aby tě Bůh napravil. To jsi dokázal!

BARNABÁŠ: Ale Voršilo! V Americe je to docela jináč; tam je jiná půda, jiné povětří; sotva hodíš zrno do země, už ho máš zase venku – a klasy jako pěstě. To je jiná existence!

Výstup 3.

ŠIMON, předešlí.

ŠIMON: Ach, dobrého zdraví, paní hospodská! – dobrý den, pane Barnabáši! Nu, jak je? Pojedem, poplavem? Kapitální noviny! Tuhle psaní od mladého Taussiga; vloni tu neměl drchnici^[3] pod hlavu, teď tam leží na hedvábných poduškách. Ó požehnaná Amerika!

BARNABÁŠ: Šťastná existence!

ŠIMON: Paní hospodská, ta pole byste měla vidět – a ten len, to boží nadělení, svatojánský chléb na stromech – mladý Taussig to nemůže vynachválit!

VORŠILA: No, no, však ono by zde nebylo také zle, kdyby –

ŠIMON: Kdyby nebylo chyby, to je to! Ale tam je nový svět, tam si udělá každý člověk živobytí, jak sám chce.

BARNABÁŠ (*potaji*): Jen jí hodně domlouvejte! – Ale nemažte nám ústa medem, když se nemůžeme oblíznout. Což je nám ta Amerika platná, když ji tady nemáme? A tam se nedostaneme.

ŠIMON: A proč byste se nedostali? Proto má člověk spekulaci, aby myslil a myslil, až to vymyslí. Což nemáte hospodu? Nějaký dloužek na ní – to nic neškodí – však vy ji prodáte – já vám sám kupce objedná, dobrého kupce; kus pole máte také – co chcete víc? S tím se dostanete do Ameriky a ještě vám peníze zbudou.

BARNABÁŠ: Vidíš, Voršilo! Co jsem ti povídal? Není to suma sumárum také můj počet? Tady prodáme chalupu a v Americe si vystavíme palác.

ŠIMON: Dva paláce; palác pro každé dítě. Chcete číst dopis od mladého Taussiga? Ví Pán Bůh, – je to moudrý pán, učený pán, nebyl nadarmo zpěvákem v modlitebnici! Nedělejte si tedy vrtochy – já vám všecko obstarám. Náš pan učitel půjde také, kmotr Vára také – z Nových Dvorů dva sousedé se ženami i s dětmi.

BARNABÁŠ: Toť si tam můžeme celé Čechy založit!

ŠIMON: Celé nové království – nebo něco podobného!

BARNABÁŠ: A uděláme si novou konstituci –

ŠIMON: Z brusu novou; zrovna ji upečem.

BARNABÁŠ: Ženo, slyšíš pak? To bude existence! Ze mne může být ještě president nějaké republiky!

ŠIMON: A naše paní Voršila presidentkou. Všecko možná.

VORŠILA: I dejte mi pokoj! Já chci být presidentkou ve svých čtyřech stěnách, v kuchyni a na poli, to je moje republika.

ŠIMON: Tam budete královnou! Jen s chutí do toho!

BARNABÁŠ: To víš, Voršulinko – bez kuráže člověk nic nedokáže, ani vědro piva nepřemůže.

VORŠILA: Dobře tedy – abys jednou nenaříkal, že jsem ti dělala překážky, když jsi mohl štěstí udělat – tedy půjdem do Ameriky.

BARNABÁŠ: Vivat naše patronka jedenácti tisíc panen! (*Obejme ji.*)

VORŠILA: Ale to ti povídám –

BARNABÁŠ: Copak hubičko?

VORŠILA: Jestli nás to oklame –

BARNABÁŠ: Ani pomyšlení, srdíčko!

VORŠILA (*odchází pomalu domů*): Jestli to tam bude ještě hůř –

BARNABÁŠ (*jde pořád za ní*): Kampak by se dělo, dušičko!

VORŠILA: Teda běda tobě!

BARNABÁŠ: Přeběda!

VORŠILA: Potom ti ukážu, proč je žena na světě!

BARNABÁŠ: Aby ji nosil muž na rukou, hrdličko!

VORŠILA: Aby naklepala mužovi rozum, když je zbortěný! (*Vejde do domu.*)

BARNABÁŠ: To víš, hodně naklepala, hubičko! (*k Šimonovi*) Pane Šimone, přijďte na skleničku samozitné z panských bramborů. To víte, bez ní žádná existence! (*Odejde.*)

ŠIMON: He, he – rebach^[4] hotový! Teď ho už mám na cestě, a z jeho mísy nají se také Šimon Moreles, až pojedou do nového Jerusalema, jak píše mladý Taussig. Arci, tady prý teď máme emancipaci! Hm, co je to? Můžu to krájet, loupat, jíst a pít? Můžu to dát na krám? Dá mi to padesát procent?

Výstup 4.

ZÁVORA, ISIDOR, předešlý.

ZÁVORA: Daremné omluvy. Jak co řeknu, už jako by padlo kladivo; rána platí.

ISIDOR: Ale tak pak si nechte povědít, pane Závoro!

ZÁVORA: Nechte si vy dřív povědít a pak budeme hned hotovi. Já se na ty vaše plotky dost dlouho díval a nehrál jsem na tatíka tyрана, dokud jsem myslel, že se o mou holku rozumný člověk uchází. Ale teď – ani slyšet!

ISIDOR: Ale dovolte: právě tím, že chci do Ameriky, dokazuju –

ZÁVORA: Že jste blázen!

ŠIMON: S dovolením, pane sousede, já tam chci také!

ZÁVORA: Vy nejste nic lepšího. Vás bych dal zrovna zavřít.

ŠIMON: Ale s dovolením, pane Závoro – pročpak?

ZÁVORA: Proč? Protože má pan Isidor jiné ustanovení, nežli myslet na Ameriku. My jsme mu svěřili naši mládež – ať se tedy o ni stará.

ŠIMON: A přitom ať suché kůrky hryže, kdežto by se moh' jinde k plným hrncům egyptského masa posadit.

ZÁVORA: No, jde-li mu plný hrnec nade všechno – s Pánem Bohem! Já na jeho místě, kdybych byl tak mladý a už kantorem, já bych si dal klobouk na stranu a myslel bych si, že je turecký sultán můj strýc.

ISIDOR: O plný hrnec mi nejde, to máte pravdu; ale mezi plným a prázdným hrncem je velká mezera – a ta je pro hladový žaludek hrozně smutné divadlo. Ostatně vždyť já se učitelství nespouštím. Ať si je to moje ustanovení, ale mám-li při něm zůstat chud'asem, chci jím zůstat alespoň ve svobodném povětří.

ŠIMON: Oh, jako druhý Šalamoun!

ZÁVORA (*se ohlíží*): No, já bych neřekl, že tu máme zavřené povětrí – a jsou-li kde nějaké škodné páry, dým, nebo kouř – proto nám dal Bůh filipa, abychom je rozháněli. Vy kupříkladu, kdybyste stál pilně ve škole a vštěpoval dětem do srdce lásku k vlasti a národu, to byste také všelijaké páry rozháněl, které nám tu i onde na prsa lehají – a někdy až mozek motají.

ŠIMON (*vrtí hlavou*): Vida, vida! Tedy nám dal Pán Bůh jenom proto filipa? A k tomu není lidská moudrost na světě, aby si hleděl člověk nadlepšit? Dobré živobytí – to je pravá moudrost, ať je to už tam, anebo jinde; ubi bene, ibi patria^[5] – praví starý advokát.

ZÁVORA: To je vaše moudrost, ale moje praví k tomu: Ano, ať si každý nadlepšuje i – ale tam, kam ho Bůh postavil; ať se nevytrhuje násilně z půdy, kde se drží jeho kořeny – ať zvelebuje místo, kde stála jeho kolébka. Vy tomu arcí nerozumíte – vy to necítíte – také se vám nedivím; ale nekažte nám tou svou necitelností také jiné lidi; vždyť máme bohužel dost jiných neřestí, nenasazujte nám ještě to zlé semeno, aby se našemu lidu po jiném domovu stýskalo. Nemáte-li vy zde místa, které byste jako svaté líbali, nesvádějte nám z něho ty, kteří by měli být k němu připoutáni nerozpojným úvazkem!

ŠIMON: Hm – jaké to povídání! Co chcete, dobrý muži? Mladý Taussig píše, že našel nový Kanaán – a já chci, aby také jiní z toho profitovali. A když je tam zvu, je to svádění? Hm, ať si jdou, nebo ne, proto mají špekulaci.

ZÁVORA: I bodejž do ní –

ŠIMON: No, co se zlobíte? Každý hledá výdělek podle svého způsobu! Vy také rád své zboží odbudete, – pro mne je teď Amerika jako zboží – nechcete-li koupit, nechte být. Já nevím, proč bych na dobrou věc nepobízel; vy tím nic neztratíte. Zůstaňte, kde sedíte, na sutinách Babylonu – my poplavem tam, kde si nový Sion vystavíme. (*Odejde.*)

ZÁVORA: I aby tě – a vy s tím člověkem držíte?

ISIDOR: A proč bych nedržel? On je, to mi věřte, poctivější než mnohý, co je svěcenou vodou polítý. Ostatně já mám svoje příčiny, že chci do Ameriky – on je má bezpochyby také.

ZÁVORA: Vy nemáte žádné. U vás je to pouhá fantaz.

ISIDOR: To se mýlíte! Ona je to touha po svobodném postavení.

ZÁVORA: Tady nejste otrokem.

ISIDOR: Kde bych mohl účinkovat, jak mi srdce káže.

ZÁVORA: Tak mluví každý, kdo nechce jinou moudrost uznat, nežli tu svou vlastní.

ISIDOR: V amerických osadách jest také učitelů potřeba.

ZÁVORA: Tam na vás čekají!

ISIDOR: A dostanu-li se do Kalifornie –

ZÁVORA: To si nastrkáte plné kapsy zlata.

ISIDOR: Pomyslím také na rozmnožení vezdejšího statku.

ZÁVORA: To jde i ve starém světě, když má člověk jasný zrak a čerstvé ruce.

ISIDOR: Vždyť to nechci pro sebe.

ZÁVORA: Není možná?

ISIDOR: Vaši Terezku bych si rád zasloužil.

ZÁVORA: Tím snad, že chcete v cizích končinách děti učit?

ISIDOR: Tam jí mohu pohodlné živobytí připravit – tady ne.

ZÁVORA: No, teď toho mám dost! A myslíte vy opravdu, že bych vám tam holku pustil? – nebo že by tam za vámi sama šla?

ISIDOR: Stojí psáno: Kvůli manželovi opustí dcera otce i matku, i domov – a jde za ním –

ZÁVORA: Mlčte, prosím vás, a nevykládejte Písmo jen podle svého smyslu, jako to dělají všichni, kterým neběží o pravdu, ale jen o svůj zisk. Opustí dcera dům otcovský – ano, ale nevytrhne se tak lehkovážně z lůna země, kamž ji Bůh postavil, aby těžila svou hřivnou. A zkrátka, já nechci, aby se mé holce v dalekých končinách zastesklo – aby neměla to radostné vědomí, že chová své děti pro milou vlast.

ISIDOR: Tedy mi berete všecku naději?

ZÁVORA: Všecku – dokud se nepozdravíte. (*Ukazuje na hlavu.*) Ostatně myslím, že vám ty roupy přejdou a že nikam nepůjdete, máte-li mou holku opravdu rád.

ISIDOR: Tak? A já vám povídám, že justament^[6] půjdu. Já mám Terezku rád – stoje chodě na ni myslím – ale vy mě chcete terorizovat a já se nedám! Já musím do Ameriky, sice nemám pokoje, a Terezka přijde za mnou, to mám tak jisté, jako že po denním světle temná noc a po každé revoluci copatá reakce přichází. (*Odejde.*)

ZÁVORA: I toť už aby do toho deset tisíc – ale ne, nebudu klít. Vždyť to není ten jediný a nejhorší pošetilec, kterémuž ani nový věk bělmo z očí nestrhnul. Ono je podobných věcí na světě, že kdybych je měl na kovadlině, budu mít do soudného dne co vyklepávat.

Píseň

Ctěme vlast, tu drahou matku,
Nelitujme pro ni statků,
Hajme národ, jeho práva
Ať rozkvete Čechů sláva!
 Volá mnohý nadutě,
 Vypíná si perutě.

Ale když má knihu koupit,
Před světem co Čech vystoupit:
Tu se krčí, stáhne šosy,
Že prý by moh' zbourit vosy.
 To bych se chyt hned kladiva
 A hodně tlouk' až do živa!

Kajme se a držme posty,
Buďme v chrámu denně hosty,
Snášejme se v bázni boží,
Ať se říše nebes množí,
 Vzdychá mnohý zkroušeně,
 Kroutí oči blaženě.

Stranou zatím dře a šidí,
Tloustne z potu chudých lidí,
A kdo trochu jináč věří,
Již mu tresty v pekle měří.

To bych se chyt' hned kladiva
A hodně tlouk' až do živa!

Milá ženo, musím jítí,
O prospěch obecný bdítí,
To je tíže, to je díla,
Sotva stačí naše síla!
Chlubí se muž manželce,
Ptá-li se ho, kam jít chce.

Tajně zatím v krčmě sedí,
Do kartiček pilně hledí,
Se sklepníci si zahrává,
S opičkou se domů brává.
I to bych se chyt' kladiva
A mužíčka ťal do živa!

PROMĚNA

Háj; sem tam nižší a vyšší křoviny i stromoví, v jehož lupení je LESNÍ PANNY viděti. Vše tvoří malebné skupení. Hudba.

Výstup 5.

JASANA, LESNÍ PANNY.

JASANA: Chutě ven, z těch temných domů,
Z křoviska i silných stromů,
Chutě sestry – chutě ven

Na teploučký letní den!

LESNÍ PANNY přicházejí kupředu.

JASANA: Jenom jednou do roka nám přáno
Kročit na to zemské kvítí,
V poledne, když slunce svítí –
Na hebounké trávě podvádět,
Laškovat a tance vésti,

K lidským obydlím se nésti,
Milující párky svádět.
Jinak ale panna lesní
V půlnoci jen na zem vstoupá,
V chladné rose tělo koupá,
Prchá hrad i chýše vesní;
A když se k ní člověk zblíží,
Již ho smrti náruč tíží.

PANNY: A když se k ní člověk zblíží,
Již ho smrti náruč tíží.

JASANA: Dnes tu ale slavme ples,
Ať se ozve vrch i les!

Tanec LESNÍCH PANEN.

Po tanci:

JASANA: Stůjte! Lidskou nohu cítím
Běžet po drnu a kvítím –
Ejhle, dívka z blízké vesnice!
Rozptylte se, milé sestřice.
Poslechněme, co jí žene
Tuto chvíli v pustá lada.
Snad má srdce rozbolené,
Tu jí pomoz naše rada!

PANNY: Má-li srdce rozbolené,
Pomůže jí naše rada.

Rozběhnou se po křovinách.

Výstup 6.

TEREZKA, pak ISIDOR.

TEREZKA: Ty můj Bože – to jsem běžela, sotva dechu popadám. Už jsem myslila, že přijdu pozdě. A kdo ví, jestli jsem nevyvedla něco hloupého; – dnes máme svatého Jana Křtitele, to

prý není o polednách v širém poli jisto – Panenko Maria, snad se mi nic nestane? Já za to nemůžu, já musela Isidora objednat – jinde se s ním nemůžu sejít, otec mi to zporučil, a já s ním musím mluvit; on se tak divně s otcem rozešel, a půjde-li opravdu do té Ameriky –

ISIDOR (*přiběhne*): Ach, zlatá Terezko! Tu jsem!

TEREZKA: Našel tě učedník?

ISIDOR: Našel, a já jsem rád, že můžu s tebou promluvit.

TEREZKA: To bych neřekla! Podle toho, co jsem o tobě slyšela, nemusí ti na tom tuze mnoho záležet, jestli se mnou mluvíš nebo ne. Ty prý chceš tedy opravdu do té Ameriky?

ISIDOR: Chci, vždyť jsem o tom s tebou často rozprávěl.

TEREZKA: Opravdu?

ISIDOR: Vždyť víš příčinu.

TEREZKA: Vím, vím – ale ne od tebe! Ta mi musela teprva napadnout. Ty jsi lhář, ošklivý lhář!

ISIDOR: Ale Terezko, jakápak je to titulatura?

TEREZKA: Ty mě nemiluješ – a proto chceš odtud – nevíš jak se mne zbavit –

ISIDOR: Ale moje milá Terezko!

TEREZKA: Já nejsem tvoje milá Terezka, sice bys nechodil do Ameriky.

ISIDOR: Ale nebuď jenom tak tvrdohlavá.

TEREZKA: Cože? Tvrdohlavá? Já, osoba jako z vosku a dykyty^[7], já tvrdohlavá? No, nynčko teprva vidím, že sis mě nikdy ani dobře nevšiml, žes mě tedy nemoh' ani milovat, žes mi jen tak ledabylo něco mluvil, aby ti jazyk nezdřevěněl.

ISIDOR: Ó já nešťastný učitel! Tohle jsou potom moje radosti!

TEREZKA: Cože? Ty si chceš ještě naříkat? Nebyla jsem s tebou vždycky jako s máslem? Ale nynčko zatočím s tebou jináč. Ty zde zůstaneš.

ISIDOR: Cože?

TEREZKA: Ty zde zůstaneš! Já tě naučím poslouchat!

ISIDOR: A tohle by byla pěkná lekce! Poníženež ruku líbám, to by bylo tuze časně. Nynčko ti teprva ukážu, že mám také tvrdou hlavu; nynčko teprva pojedu a poplavu – tobě navzdor, ty pyšná strako!

TEREZKA: I ty – ty –

ISIDOR: No, co je? – Spust'!

TEREZKA (*dá se do smíchu*): Ne, to bych byla blázen, abych se zlobila; ty bys mi za to stál! Jdi si do té Ameriky – ale mně nechod' už na oči – a abys to jen věděl, já tě neměla nikdy ani dost málo ráda – ani takhle, co by za nehet padlo! A nynčko můžeš jít!

ISIDOR: I vždyť je dobře, jen si poroučej, ty zkažená demokratko.

TEREZKA: Cože?

ISIDOR: Ano – zkažená demokratka jsi – protože jsi plna samolásky, plna samolibosti – dobře, že jsem tě dost časně poznal, ty se do Ameriky ani nehodíš – tam je všechno ryzí, všechno čistě lidské, božského plemene! Bud' si tady zdráva, zůstaň si v tom lůně starověké temnosti a mrzkosti, však ty jednou zapláčeš – až uslyšíš moje slavné jméno z Ameriky znít, a nebudeš si moct říct, že se také tak jmenuješ. (*Odběhne.*)

TEREZKA (*stojí mezitím jako zaražena a plačíc zakrývá si oči zástěrou; myslí, že je tu Isidor posavad, a čeká, až promluví – po chvíli*): No – nevíš už nic? Chceš si vyvádět? (*Ohlídně se.*) Isidore! Kde jsi? – Kam se poděl? On odešel – milostivý Bože – snad by nechtěl opravdu? – (*Vzkřikne.*) Isidore! Ale ne, ať si jde – uvidíme, kdo toho bude litovat! Ó to ošklivé, zrádné pokolení mužské. To má potom holka za svou upřímnou lásku!

LESNÍ PANNY – byly již dříve sem tam zvědavě vykukovaly –, teď ji ve velikém kruhu obstoupí.

JASANA: Nenaříkej, milé dítě,
Štěstí tvoje není zmařeno.

TEREZKA: Pro Pána Boha, co je to?

LESANA: Nelekej se, od nás bude

Blaho tobě zase vráceno.

JASANA: Nech ho jíti, pošetilce,
Marnivého pobloudilce,
Jemuž ani domov, ani láska,
Není dosti silná páska,
Jenž se pouští slepě do cizin;
Však on bude litovat svůj čin.

TEREZKA: Litovat? Ach, copak je mi to platné – jestli se nevrátí.

BĚLENA: On se vrátí, jenom doufej:
Ten blud jeho bude krátký.

PANNY: My ho přivedeme zpátky.

TEREZKA: Vy? – A kdo jste – smím-li vědět?

JASANA: Kdo nás nezná, od nás se to nedoví,
Naše jméno ústa naše nepoví;
Také na tom nezáleží,
Tu víc jenom o to běží,
Máš-li hocha vskutku ráda?

TEREZKA: Ach, mně se zdá, že mám více, nežli jsem snad myslela.

JASANA: Odpustila bys mu, kdyby

Lítostně se opět vrátil

A svou lásku tobě dokázal?

TEREZKA: Ach arci, že bych mu odpustila, nebo půjde-li to tak pořád dál, jako to nynčko začíná, tedy mi to utrhne srdce.

JASANA: Chtěla bys i pro svou lásku
Podstoupiti oběť nějakou?

TEREZKA: Jestli mou lásku zasluhuje – učiním, co můžu.

JASANA: Obětuj mu tři dny svého života.

TEREZKA: Tři měsíce – tři léta – jen když ho budu mít třicet jiných roků.

JASANA: Nuže tedy, slibte, sestry milé,
Že jí půjdem ku pomoci čile!

PANNY: Půjdem!

JASANA: Pohleď tedy vůkol v našem kruhu,
Které by jsi nejvíc věřila,
Aby tvému budoucímu druhu
Cizím světem cesty měřila;
Jednu vyvol, ta ho tobě
Přivede zas v blahé době!

TEREZKA: Já vás sice, milostslečinky – nebo paničky – neznám; ale mám-li volit bez
pohoršení –
(*k JASANĚ*) tedy učiňte vy pro mne, co můžete.

JASANA: Dej mi tedy z hlavy své tři vlasy.

TEREZKA: Tři vlasy? (*pro sebe*) Naposledy jsou to nějaké čarodějnice – upletou z nich
provaz a potáhnou mě –

JASANA: Neváhej, sic nemohu ti pomoci!
Rychle, osud volá – doba plyne –
Brzo zmizíme – a naděje tvá zhyne!

PANNY: Odhodlej se, dokud pomoc kyne!

TEREZKA: Tu jsou tedy – tři vlasy.

JASANA: Tímto dáváš také ony tři dny
Do mých rukou, ježto obětuješ
Pro svou lásku.
Bez nich nemohla bych
Lidskou tvářnost na se vzítí,
Kdybych měla za dne ku pomoci jíti.
Jedno však věz: kdyby zrušil sliby,
To by arci byly chyby.

Já ho budu zkoušet, i však varovat;
Dovede-li k tobě lásku zachovat,
Blaze jemu, blaze tobě;
Klesne-li však nevěrností –

TEREZKA: Ne, ne, to Bůh nedopustí.
– Pak ho nechci ani vidět!

JASANA: Také bys ho více nespátřila.
Teď jsi však již dosti pochopila;
Vrať se domů – ale nezdá,
Co zde oči viděly
A co ústa mluvily.
Pevně doufej, bázeň neprospěje,
Nelekej se – ať se s tebou děje,
Co i vysvětlit si neumíš;
Víru měj a u cíle se uvidíš!

PANNY (*zpívají*): Víru měj a pamatuj,
V dobrých rukou osud tvůj!

Hudba. PANNY se rozcházejí po křovinách, tvoříce rozmanitá uskupení.

TEREZKA zvolna odchází, ještě s podivením po pannách se ohlížejíc.

JASANA stojí uprostřed.

Opona spadne.

JEDNÁNÍ II.

Les. Po pravé straně zbořeniště, po levé skalina, uprostřed je viděti hloub do lesa.

Výstup 1.

CIKÁNI rozloženi po trávě i po sutinách. Nazad rozdává stará cikánka jídla z velkého kotle. VIDUKA a HIRALY vpředu.

VIDUKA: Jsem žádostiv, jestli Dora tentokráte zvěř přižene.

HIRALY: Holka je liška – ta tak snadno kohouta nepustí – a kdyby ho měla zakousnout.

VIDUKA: Jenom jestli jsme ji neposlali nadarmo.

HIRALY: Ah! Vára má tenké uši – ten se jistě nepřeslech’.

VIDUKA: Že to jsou vystěhovalci? Nu, dejž, kdo dát může.

HIRALY: Za čtvrt hodiny to víme; nepřijdou-li brzo, tedy se nedali ze silnice svésti – a pečeně nám uklouzne.

VIDUKA: Je to zlořečené řemeslo; ale jsou zlé časy – a padne-li nám kdo do ruky – proč nezůstane doma, proč se stěhuje – proč nás uvádí do pokušení?

HIRALY: Nu, nu, jen se za to nepohlavkuj. Bude-li stát honba za to – rozběhnem se, jako by nás rozprášil – a pozejtří jsme zase u červené skály pohromadě.

VIDUKA: Teď musíme ale hledět, aby byli naši lidé veselé mysli. He, jonáci! Děvice! Jakpak, abyste si poskočili? Zde je to jako na královských kobercích, dokud jsme panovali v Egyptě.

HIRALY: I – k tanci se nedají dvakrát pobízet.

Tanec. Mezi tancem šel VIDUKA s HIRALYM na zbořeniště, odkud se oba do lesa dívají.

Po tanci.

VIDUKA: Hejsa! Tamhle se něco kmitá! Vidíš to?

HIRALY: Vidím, to je Dora!

VIDUKA: Hola chaso – vari z cesty! Honem do děr! Dostaneme hosty – Dřív se jim ale dobře musíme na srst podívat – nežli začne přátelství.

Všichni zajdou za zbořeniště.

Výstup 2.

DORA v selských šatech, pak ISIDOR.

DORA: Jenom ještě co by postřelený zajíc doskočil – a jsme na místě.

ISIDOR (*přijde s tlustou sukovitou holí, klobouk se širokou střechou, holý krk, silné vousy, filec^[8] na zádech*): Já jsem ale ještě mizernější, nežli postřelený zajíc.

DORA: To se zas napraví. Podívejte se jen kolem, jaké je tu hezké místečko! K odpočínutí jako schválně stvořeno. A tamhle tím průsekem přijdete potom hned na hlavní silnici.

ISIDOR: No, dejž to Pán Bůh, moje kuřátko! Neboť moje pedály jsou už celé rozštemovány, a kdyby nebylo tebe –

DORA: Mne?

ISIDOR: Na mou kuši, já bych se byl v tom lese někde natáhl – a ani heverem by mě nebyli vyzdvihli. Ale tys mě táhla ještě za sebou – jako pravý magnet.

DORA: Ale jděte, co to mluvíte? Vy byste byl vstavu sprosté holce něco navěsit – to jsem si od vás nezasloužila.

ISIDOR: Ale umučená dobroto! Copak tě to napadá?

DORA: Já se nabídla z upřímného srdce, že vám mnohem kratší cestu ukážu, když jste seděli v poslední hospodě tak ztrmáceni, ale proto si nemusíte ze mne posměch dělat.

ISIDOR: Ale milá cest ukazovačko, kdopak se ti posmívá? Tot' je pouhý důkaz mé uznalosti – a když tě štípnu do tvářinky, to je, jako bych ti dal vysvědčení, že jsem s tebou nanejvýš spokojen. Poctivý demokrat nemá beztoho nic na rozdanou.

DORA: Demokrat? Copak je to za zvíře?

ISIDOR: Oh, to je vzácné zvíře!

DORA: Není možná.

ISIDOR: Ale má zvláštní neštěstí.

DORA: Prosím vás!

ISIDOR: Dlouhá léta se muselo ploužit v prachu – konečně se trochu vykřísalo – ale plác! dostalo zas ťafku –

DORA: A nekousá?

ISIDOR: To právě ne. Ono běhá však mnoho jiné zvěře po zemi, která se také tak jmenuje – ale to není ani památka. A teď je už dokonce pořádku. Co je sem tam v některé menažerii^[9], za mřížemi, to není vždycky z pravého plemene.

DORA: A vy jste z té pravé sorty?

ISIDOR: To si myslí každý o sobě.

DORA: Ale toť je tedy hrozná škoda, že odcházíte z domova! Takové vzácné věci neměly by se zanášet do ciziny!

ISIDOR: Tomu ty nerozumíš, mladá občanko! – a kdybych byl zůstal doma, nebyl bych tě ani poznal.

DORA (*koketně*): A cožpak vás to těší?

ISIDOR (*těž tak*): A snad by netěšilo. Podívej se mi do očí!

DORA: To mi panímáma vždy zakazovala. Že pryč tam nebývá nic dobrého.

ISIDOR: No, bodejť! Panímány to musí vědět – proto jsou panímámy! Ale mých očí se nemusíš bát –

DORA: I což je o to, já se jich nebojím – ale co je mi to platné, jednou se do nich podívám – a potom jako by zavřel knihu s nejhezčím obrázkem.

ISIDOR: I jen se tedy do nich koukej, jak dlouho se ti líbí.

DORA: Vy byste tomu dal! Vždyť tu za půl hodiny už ani nebudete. Či – chtěl byste snad tady počkat? Snad hodně dlouho počkat?

ISIDOR: Kdybych věděl, jak ti mám vyložit věčnost – udělal bych to! Ale teď bych se na mou duši sám rád někam rozložil; moje hnáty nejsou na radosti takového putování ještě dost rozviklány.

DORA: I, tedy si tu pohovte a odpočiňte. Já se zatím kolem ohlídnu – jestli tu někde nějaké jahody nerostou. Zatím byste si to moh' rozvážit – kdybyste se chtěl snad pozdržet – mám kousek hezkého pole, padesát tolarů na hotovosti, peřiny na dvě postele – prádla plnou truhlu – a stará teta mi vystrojí svatbu, že jí nebude rovno. No – a obstát může se mnou člověk také, to mi věřte; já bych pro vás udělala, co bych vám na očích viděla. Už si to tedy nějak rozložte! Naše holky by pukly zlostí, kdybychom šli spolu po návsi. S pánembohem!
(*Odběhne za zbořeniště.*)

ISIDOR (*skládá filec*): Šlaku, ta chytla! Kdo by to byl řek', že jsem tak nebezpečný – hehe! Ale to děvče je vskutku tak – tak apetitní – a srdečné jako moje Terezka – (*Začne najednou křičet – sem tam běhat.*) Ah! Ah! Ah! Ty nevěrná ohavo! Ty svatozrádce! Já bych si dal pohlavek, že mám tak děravou paměť. Neslíbil jsem sám sobě, že mám zůstat Terezce věrným? Že jí ukážu, co může člověk dokázat, i když jde do Ameriky? Styd' se, nastávající republikáne – a ulož si tuhé pokání. (*Položí se na svůj filec.*)

Výstup 3.

Vozík s plachtou, jak vystěhovalci obyčejně mívají, osel u něho zapřažený, muž při něm. VORŠILA pomáhá tlačit. Na vozíku rozličné věci, mezi jiným dlouhá píka^[10]. Za vozem BARNABÁŠ v haleně, malé dítě na ruce, v druhé plátěné paraple. Za ním ŠIMON s vakem na zádech, aby mu visel až na kyčle, a muž s trakařem.

BARNABÁŠ: A tohle je čistá existence! Kdyby nebyla ta Amerika pravý ráj – ať jsem šelma krom poctivých lidí! – Já bych začal zlořečené litanie zpívat. Ale to nesmím před Voršilou ani ceknout. Ah, náš pan kolega je už komót^[11], jak vidím! No, však jste pálil za tou holkou jako střelený.

VORŠILA: Čisté chování – to je pravda. Nás necháte pozadu klopýtat, že jsme mohli krky srážet, a vy zatím lítáte s mladým děvčetem po lesích. Kdyby to věděla Terezka!

BARNABÁŠ: Ano, ano, to jste neměl dělat, pane kolego! – a já bych měl chuť jí to hned telegrafem oznámit, aby věděla, co má za ptáčka. Vemte si příklad ze mne!

VORŠILA: Budeš-li pak mlčet! Ty se máš co chlubit! Neházel jsi na poslední štaci po šenkýřce očima?

BARNABÁŠ: Dušičko, to bylo jen z lásky k tobě. Já si vzpomněl, že jsi tak jednou také vyhlížela.

VORŠILA: Budeš mlčet?

BARNABÁŠ: Víš, tenkrát, když jsi sloužila v Praze U Lemonů; já nosil šafránový kaputrok^[12] a anginové pantalonky^[13] – no, vždyť se musíš pamatovat – jednou jsme byli na Cikánce –

VORŠILA: Budeš-li pak hubu držet? Nemáš teď jinou práci, nežli takové hlouposti vykládat?

BARNABÁŠ: Ale Voršilo – s tebou není žádná existence!

VORŠILA: Hubu drž a nerozzlob mě, to ti povídám. Já mám té cesty už beztoho až pod krk.

BARNABÁŠ (*pro sebe*): Já ji mám už v celém těle, i v kuřím oku na malíku; ale co dělat? Do nebes vede jen cesta trnová.

ŠIMON: Pokoj, lidičky, pokoj! Nehádejte se – nešťouchejte se, ale upravujte srdce na líbeznost mravů, která v Americe panuje.

BARNABÁŠ: Ano, tam je samá líbeznost! To budeš otvírat oči, Voršilo! To je jiná existence.

VORŠILA (*k Šimonovi*): Starejte se o své mravy – a mně moje nechte. Vy máte u mne beztoho vroubek! Vylákáte mě z domu, ukazujete mi holuba na střeše, jen abych vrabce z ruky pustila – a teď se mám takhle světem potloukat?

ŠIMON: Vždyť jste mohla sednout do pěkného vozu –

BARNABÁŠ: Do kočáru se čtyřma, a napřed by byl seděl premoval kočí: Trarára–rára–rarara!

ŠIMON: Ale kdo na starém světě neutrácí, bude mít v novém co vydávat. A mladý Taussig píše –

VORŠILA: Dejte mi pokoj s vaším Taussigem!

DĚTI (*vystřkují hlavy z vozu*): Tatínku! Maminko!

BARNABÁŠ: Aha, kuřata se ozývají!

VORŠILA: No – neslyšíš? Chceš, abych ti pomohla?

BARNABÁS (*jde k vozíku*): Co se propadáte?

FRANTÍK: Kousek chleba!

KAČENKA: Já bych jedla!

PEPÍK: Nějakou buchtu!

BARNABÁŠ: Kousek dortu, ne? (*Sundává DĚTI z vozu a zpívá si při tom.*) Ó radostné cestování! Tři hladovci na vozíku... – To je veselá existence!

VORŠILA (*sousedovi u trakaře*): Prosím vás, sousede, pomozte mi rozdělat oheň. Já uvařím pro děti trochu kaše – a pro nás trochu polívky. Nu a copak vy, pane Isidore, vy se nebudete hýbat?

ISIDOR: Nechte mě – Já dělám pokání!

BARNABÁŠ: To se postavte na moje místo, pane kolego – to budete vidět, co je pokání. (*k DĚTEM*) A nynčko ať mi dáte pokoj, to vám povídám; zde máte čisté povětří – hodně se ho nalokejte, to vám zajde hlad.

DĚTI se začnou prohánět.

VORŠILA: A kdepak je to děvče, co nás vedlo? Snad nás tady nenechá?

ISIDOR: Nemějte starosti, ta zas přijde – jenom mě nechte, já dělám pokání.

BARNABÁŠ: Ale tak pak ho nech, Voršilo – on má své přesvědčení, ty chceš ale, aby šlo všecko jen podle tvé hlavy – to je až hrůza nekonštituční – a do Ameriky se to už docela nehodí.

DĚTI se začnou prát a křičet.

VORŠILA: I dáte-li pak pokoj, nezvedená čeládko?

BARNABÁŠ: I nekaž jim radost – ať si vymelou! Aspoň je nebude kůže svrbět – a mně ušetří práci.

KAČENKA (*běží k němu*): Tatínku! Pepík nedá pokoj!

PEPÍK: To není pravda! Ona pořád pokouší – že prý jsem moh' zůstat za pecí – že prý do Ameriky ani nedojdu.

VORŠILA: Já vás oba vezmu za uši, že budete hned Ameriku vidět. Honem běžte – podívejte se po suchém dříví – nasbírejte roští –

DĚTI se rozeběhnou a přinášejí palivo.

VORŠILA (*vyndává hrnec*): Kmotříčku, tamhle jsem pozorovala čistý pramen, moh' byste tam doskočit.

SOUSED odejde.

VORŠILA sundá kotlík a chystá vzadu vaření.

ŠIMON se posadí na svůj vak, dřív ale vyndá čtvrt bochníku chleba.

BARNABÁŠ: To je pravda – komandovat ta moje sedmá svátost umí. Všecko to jde na její slova jako na drátkách. Škoda, že nepřišla trochu dřív na svět – mohla být adjutantkou u Vlasy! – Divná věc, že mě nežene k vaření – hehe! Jindy hrčí celou cestu jako starý kolovrat. No, však ona bude jinak zpívat, jen co uvidí to americké požehnání! Aby však neřekla, že zahálím – postavím se tuhle na stráž, aby na nás někde nějaký zajíc nevyběh'. Oni se teď budou za rok štyrycátýosmý mstít – že jsme jim tak nohavice pražili. (*Sundává z vozu píku.*) Pojď sem – stará kamarádko! Když jsi přišla na svět, to sis nepomyslila, že povandruješ do Ameriky. Inu – sic transit gloria mundi!^[14] To je zbytek po naší gardě! – Soused Závora jich nadělal tenkrát horempádem asi padesát – tohle je ta poslední – já měl co dělat, abych tu památku naší slávy zachoval. (*Sem tam chodě.*) Je to přece veselá existence – takhle si vyšlapovat a myslit: Teď jsem svobodný člověk, teď se mě nemůže nic dotknout! (*Praští se do čela.*) Prazlořečené mouchy! Ani chvíli nedají pokoje! (*Šťouchne Isidora píkou.*) Jakpak? Nechtěl byste mě vystřídat?

ISIDOR: Dejte pokoj! Já dělám pokání.

BARNABÁŠ: Taky hezká existence! Ale přece snesitelnější nežli mnohá jiná v tomto slzavém údolí. Ono je teď existencí, že by bylo mnohem líp, kdyby je moh' člověk z kroniky vezdejšího života docela vymazat.

Píseň

Když má člověk ženu, děti,
Přítom dluhů jako smetí,
Když je starým kancelistou^[15]
A má posléz avanž^[16] jistou,
A když běhá po patronech,
V kuchyních a po salonech,
A když mu to všechno sklapne,
Protože to místo lapne
Presidenta excelence
Urozený kandidát! –
To je těžká existence
O službu se s pány drát.

Když tu někdo žurnál píše,
Odbyt shání z celé říše,
Že je list to pro pořádek,
Aby nešlo nic víc zpátek,
Zprávy že jsou z první vody,
Zrovna ministerní plody,
A když navzdor vší té chvále
Čtenářů má přec na mále,
Takže běhá na vlastence:
„Prosím, páni, kupte list!“ –
To je těžká existence,
Když má žurnál s copem kvíst.

Zvadlá panna hledá muže,
Maluje si tvář jak růže,
Začne hrát a bály dávat,
Na kapsáře poklepávat,

Aby hejla omámila,
Na vějičku přivábila;
Ptáček ale chytře zobe,
Po dukátech jenom klobe,
Nechá babku chystat věnce,
Až se jí svět začne smát: –
To je těžká existence,
Když chce stará s mladým hrát.

Chce odejít nazad k ostatním, v tom padne ve zbořeništi rána.

ŠIMON (*vyskočí*): Ah! Zkáza světa! To je kanón!

DĚTI křičí a schovávají se za matku.

BARNABÁŠ: Copak je to za bouchačku?

ŠIMON (*přiběhne k němu*): Chraňte mě, udatný muži, pane gardisto!

Výstup 4.

Na zbořeništi a na skalině vyskytnou se CIKÁNI, ostatní se vyhrnou zezadu.

VIDUKA: Ať se žádný ani z místa nehýbá! Darmo byste se vzpouzeli! Podívejte se, jaká je naše moc!

BARNABÁŠ: To je veselá existence!

ŠIMON (*padne před VIDUKOU na kolena*): Milost, urození pánové – já jsem chudý muž – pravá mizera, nemám nic nežli pár kloců^[17] – se mnou si nepomůžete –

VIDUKA: Ticho! Vy jste padli do našich rukou – a z těch není žádného vykoupení, nežli zlatem a krví.

BARNABÁŠ: To začíná být romantické!

ŠIMON: A kdybyste mě rozsekali – ze mne nedostanete ani kapku!

VORŠILA: Vzácni, urození pánové – mějte pak nahlídnutí – já jsem také nevinná žena – tohle jsou moje děti – také nevinné – ale tuhle stojí trulant muž – ten nás vyvedl – my bychom vám nebyli jakživi překáželi – toho se držte!

BARNABÁŠ: Ale Voršilo!

ISIDOR: Proti mně spiknul se osud již také v podobě cikánů, abych Kalifornii nespátril – ale jen pojďte – já své živobytí tak lacino neprodám. (*Rozpřahuje se holí.*)

BARNABÁŠ (*volá na něj*): Dáte-li pak pokoj! – Chcete, aby tamhle těm pánům (*Ukáže na skálu.*) něco olověného vylítlo – a nám do oka padlo? Myslete raději na kapitulaci – !

HIRALY (*na skále*): Dělejte – dělejte! Sice dám vypálit!

VŠICKNI začnou křičet a skrčují se k zemi.

BARNABÁŠ: Nedělejte hlouposti! Já chci kapitulaci! Voršilo – nemáš nějaký bílý šátek? Fofruj s ním v povětrí!

VIDUKA: Žádná pomoc – leda by naše kněžna jináč ustanovila. Tuhle přichází.

Výstup 5.

DORA v cikánském oděvu, předešlí.

ŠIMON: Milost! Smilování!

BARNABÁŠ (*klekne*): Ustrňte se nad ubohým sirotkem!

ISIDOR (*pro sebe*): U všech diblíků – toť je naše cest ukazovačka – anebo její dvojče!

DORA: Co to zde máte?

ISIDOR: Dělá, jako by nás neznala.

VIDUKA: Tuhle nám vběhla zvěř do pasti – a my jí chcem' právě kůži stáhnout.

BARNABÁŠ: Škoda práce, milý muži – pergamen nynčko nic neplatí.

VIDUKA: Chceš-li si ale podle našeho obyčeje sama něco vybrat, tedy to učiň, my se rozdělíme o to ostatní.

DORA (*na Isidora*): Patří tento mládenec také k naší kořisti?

VIDUKA: Patří.

DORA: Ten se mi líbí, toho si podržím – a udělám ho svým manželem.

ISIDOR: Cože?

BARNABÁŠ: A to je existence!

DORA: On pak bude vaším knížetem!

ŠIMON: A to je rebach – jako babylonská věž!

DORA (*blíží se k ISIDOROVĚ, lichotně*): Nu – a ty nic neříkáš? Nelíbím se ti? Nemáš mě rád? Ó, já jsem hodná, dobrá – ty budeš mít zlaté živobyty.

BARNABÁŠ (*volá na něj polohlasitě*): Berte! Berte!

VIDUKA (*k jinému CIKÁNOVI*): Já nevím, co na něm vidí! Ona je celá zjinačená – jako by to ani ona nebyla –

ISIDOR: Slavná kněžno – vy se mi arci líbíte – ale...

BARNABÁŠ (*jako prve*): Berte! Berte!

DORA: A tvým přátelům daruju život – to se rozumí – ani vlásek se jim nezkříví – ani prášek se jim nevezme –

ŠIMON: Ó, milostivá královno – dcero Šalamounova!

ISIDOR: Spanilá kněžno – hvězdo na tmavé obloze – já si tě vážím – já bych tě miloval – ale vzít si tě nemůžu!

ŠIMON: Co to povídá? Proč by nemohl? Co je to?

DORA: Ty mnou tedy opovrhuješ?

VIDUKA mu zahrozí.

ISIDOR (*se lekne*): To ne, ani mi nenapadlo, ale já si vzpomněl, že jsem nechal srdce doma – a že tam čeká na mne holka – které musím zůstat věrným.

BARNABÁŠ: A to je hloupost!

ŠIMON: Budete z toho něco mít?

VORŠILA (*horlivě*): A proč byste jí musel zůstat věrným? Co bude mít holka z vaší věrnosti, když vás tady zabijou? Chytrost jde nade všecko – vezměte si milostivou kněžnu – děkujte Pánu Bohu a pomozte nám z konopí.

BARNABÁŠ: Ale, Voršilo, jakoupak to máš filosofii? – Tak najednou! Jindá jsi držela tolik na věrnost – a pořád jsi mě stíhala, špehovala.

VORŠILA: Drž hubu, to je něco jiného! Tohle je skutek křesťanské lásky – a ta jde před světskou – pan Isidor se má pro nás obětovat.

BARNABÁŠ: Víš-li co, já se budu obětovat sám – a vezmu si tu cikánskou princeznu.

VORŠILA: Budeš mlčet?

DORA: Já bych tě litovala – a proto ti dávám ještě na rozmyšlenou. Jestli mou ruku nepřijmeš, je veta po tobě a po všech tvých přátelích.

BARNABÁŠ: Ale dovolte, rozkošná princezno – my musíme do Ameriky! Už tam na nás čekají!

ŠIMON: Pane Isidore – buďte chytrý – prosím vás!

ISIDOR: A kdybyste mě na místě zabila – já si vás nemůžu vzít – buďto smrt, anebo do Ameriky.

VORŠILA: Ten člověk je naše neštěstí!

ISIDOR: A hloupý, až to volá do nebe!

BARNABÁŠ: Potom chce být učitelem v Americe!

DORA: Nuže tedy, staň se vůle tvá! Srdce mé se od tebe odtrhuje –
(*k CIKÁNŮM*) namiřte na ně – palte – a pak se o ně rozdělte!

VORŠILA: Milosrdenství –
(*k ISIDOROVÍ*) to je od vás hanebné, že nás necháte zamordovat – slitování! – Počkejte, však já vám to oplatím!

ISIDOR: Nech se uprosit, spanilá kněžno – a má-li už kdo prasknout – vezmi mně ten kousek bídného života!

ŠIMON: Bůh ho pomiluj – to je dobré srdce!

BARNABÁŠ: Jestli padneš, mladý hrdino, tady tě aspoň žádný nevy– kopá – a já ti vystavím ze suchého chrastí monument.

DORA: Pro jiné se chceš tedy obětovat? Bláhový! Abys ale neřekl, že jsi lepšího srdce nežli já – tedy buď svoboděn – i se svými – a vzpomeň si někdy na tuto hodinu.

Vystěhovalci se radují.

ŠIMON: Rozvesel se, Jerusaleme!

BARNABÁŠ (*s patosem*): Slavná kněžno, kdybys mohla do hlubin srdce mého nahlídnouti –

VORŠILA (*ho odstrčí*): I, dej pokoj! – Naděl Pán Bůh stotisíckrát – děti, pojd'te políbit ruku!

VIDUKA: Dovol, kněžno, to my nedovolíme! Kořist je naše!

CIKÁNI: Ano, kořist je naše!

DORA: Vaše je? Když Dora nechce?

Co vám patří, popustí vám lehce;

K čemu ale práva nemáte,

Darmo uchvátit zde doufáte!

Žádné zpouzení – či neznáte mé hněvy?

Ať se neudělá tygr z děvy!

Na kolena, pravím – ať se klaní

Kdokoliv tu stojí, před svou paní!

CIKÁNI kleknou.

BARNABÁŠ: To je existence, to si nechám líbit!

ŠIMON: To je udatná Judita – ta by zmohla druhého Holofernesa.

DORA: A nyní vzhůru!

CIKÁNI vstanou.

Vždyť jsme svoji,

Nestavme se proti sobě v boji!

CIKÁNI: Sláva kněžně! Sláva!

DORA (*k VYSTĚHOVALCŮM*):

A vy jděte s Bohem!

Rozlučte se s touto krajinou;

Brzo ponesou vás

Mořské vlny šírou pustinou.

Nebe dejž, by kolem

Všecka bouře pominula

A loď vaše šťastně

Do přístavu doplynula!

Sbor vystěhovalců

K rozloučení tu hodina,

Již v dáli kyne pout',

Nám bude pustá cizina

Novým domovem slout;

K otcovské zemi naposled

Se vrací uszlžený hled,

S Bohem buď vlast a lide náš,

ať věky zdráv tu potrváš!

Mezitím, táhnou VYSTĚHOVALCI zvolna dál – DORA napřed, jim kynouc; CIKÁNI je vyprovázejí. Vše působí velké malebné skupení.

Opona spadne.

JEDNÁNÍ III.

Zahradní besídka – prostředkem viděti ven.

Výstup 1.

DAVISON. Paní DAVISONOVÁ stojí po pravé straně, ISIDOR též v oděvu kvakerském po levé – BETINKA uprostřed.

DAVISON (*velmi povážlivě, po kvakersku*): A to si pamatuj, bratře učiteli, pro jednu a provždy. V našem domě musí panovat láska.

ISIDOR: Já to –

BETINKA: Mlč!

DAVISONOVÁ (*mluví též povážlivě*): Bratře učiteli, ty jsi dal mému Vilémovi políček – to je znamení prudké krve; bude tedy dobře, když ti ode dneška v poledne vodu pítí dáme.

ISIDOR: Já jsem –

BETINKA: Mlč!

DAVISON: U nás, bratře učiteli, platí zákon snášenlivosti, zdrženlivosti, mírnosti a tichosti. V těchto ctnostech musíš se upevňovati, posilňovati a utvrzovati.

ISIDOR: Já dám –

BETINKA: Mlč!

DAVISONOVÁ: Láska v duchu – to je cesta k pokoji a míru – a bez těch nemůže člověk přede tváří boží obstáti.

ISIDOR: Já bych –

BETINKA: Mlč!

DAVISONOVÁ: Já velebím Hospodina i kořím se jeho přísné spravedlnosti, a dáš-li mým dětem ještě jedno špinavé slovo – půjdeš z domu, aby se nenakazili zlostí pekelnou.

ISIDOR: Já dojistá –

BETINKA: Mlč!

DAVISONOVÁ: My ti přejeme, jakož nám káže duch – ale právě proto musíme býti s tebou přísní, aby si z pravé cesty nezbloodil a zlému pokušiteli do drápů nevběhl.

(Pokročí proti němu.) Upevni si to dobře v paměť, bratře učiteli, a pros Boha, aby tě osvítil. *(Pokloní hlavou.)* Jeho milost budiž s tebou!

(Jde vážně ven.)

DAVISON: Slyšel jsi to, bratře učiteli?

ISIDOR: Slyšel.

BETINKA: Mlč!

DAVISON: Půjdeš o dům dále, jestli svou vášně nezkontrolíš. Manželka má je tichá žena – příklad nebeské trpělivosti – pomysli tedy, jak veliké musí být tvoje provinění, ježto jsi ji popudil.

(Přistoupí k němu blíže.) Krot' své vášně – pravím tobě – neoddávej se rozmařilé zahálce; proto pustím zejtra zahradníka ze služby, a ty budeš okopávat po škole záhony. Pros jen Boha, aby zkontroloval vášně tvé!

(Vážně odchází, a jde okolo BETINKY, štípně ji do tváře.) Pá, sestro kuchařko!

BETINKA: Jdi, starý hříšníku! *(Jde zvolna kupředu – po malé přestávce.)* Milý bratře učiteli – slyšel jsi svůj ortel? – No, proč neodpovídáš? Ztratil jsi mluvu?

ISIDOR *(vypukne, velmi rychle):* Však by nebylo divu! To je už prazlořečené živobytí! Já utekl z lůna starověkého otročení do svobodné Ameriky – jen abych mohl dělat, co srdce ráčí, a zatím zde udělali ze mne tatrmánka! Na mou kuši, kdybych si nebyl tak pevně umínil, že tady musím štěstí dojit, já bych práskl už do bot.

BETINKA *(tleskajíc rukama):* Brávo, brávo! Podívejme se, jak panáček rozvazuje! Ale – je to způsob poctivého kvakera?

ISIDOR: I kvákejte si, kdo chcete – já nejsem žádný kvákal.

BETINKA: Inu, zač se kdo prodá, za to se koupí. Nejde to tak u vás?

ISIDOR: V Čechách?

BETINKA: Jakže? Jste vy Čech?

ISIDOR: Copak jste to ještě nepoznala?

BETINKA: Poznat jsem to mohla – arci.

ISIDOR: Podle čeho?

BETINKA: Podle vaší obrovské trpělivosti.

ISIDOR: Slýchala jste o ní?

BETINKA: Celé kroniky. Ale já slýchala také vaši zem vychvalovat – pročpak jste tam nezůstal?

ISIDOR: Protože jsem byl tulipán; že jsem myslil, že tam rostou samé žaludy a jinde samé fíky.

BETINKA: To jste měl na rozumu arci hroznou ránu. A nynčko se vám už bezpochyby oči otevřely?

ISIDOR: Ó, já si je protřel dočista. Pole tady orat, lesy porážet, k tomu nejsem pro svou chatrnou konstituci, a ve městě jsem se nemohl také ničeho zachytit, to chtěli mít také samá lamželeza. Ze zoufalství začal jsem péct oplatky – ale to jsem propek’ poslední groš – a pak mi nastávalo svobodné živobytí – žebráka. Hladem umořený pad’ jsem u dveří tohoto domu – z milosrdenství mě do něho vzali a učinili ze mne – no, to’ víte, jakou figuru zde nynčko dělám.

BETINKA: Inu, když vás to mrzí, tedy bych to zjinačil.

ISIDOR: Snadná řeč.

BETINKA: Snadné vyvedení. Muž nesmí být jako baba. Když má nějaké předsevzetí, tedy ho musí také vyvést, skoč oko nebo zub.

ISIDOR: To mi nemluvte! Já jsem oběť pouhého předsevzetí –

BETINKA: Ale bláznovského. – Mějte jedenkrát moudré. Ku příkladu, že se vrátíte domů.

ISIDOR: Kdybych uměl létat –

BETINKA: To byste třeba nevydržel – a na lodích to jde přes moře také dobře.

ISIDOR: Ale z Ameriky nevozí žádné zboží zadarmo.

BETINKA: No, tedy si hledejte přítele – nebo nějakou přítelku – která by –

ISIDOR: Půjčila mi asi 500 na věčnou oplátku?

BETINKA: Kdo ví, co pro vás neudělá!

ISIDOR: Já víc nepotřebuju, a z toho dám ještě za ní půl zlatého na modlení.

BETINKA: Já se musím přiznat, že bych byla sama ráda odtud pryč – a kdybych našla dobrého společníka –

ISIDOR: Zaplatíte za něj?

BETINKA: No, kdybych věděla – že máte nějaké toužení –

ISIDOR: Já? Ukrutné toužení – čím dál, tím líp.

BETINKA: Čím dál? – snad ne ode mne?

ISIDOR: To jest, jen mi rozumějte – tam za moře – z Ameriky – třeba s vámi –

BETINKA: Ach, vždyť je pravda! člověk může býti kde chce rozený a kamkoli na světě hozený – jak si zpomene na domov, již nemá pokoje.

ISIDOR: Ale dřív musí přijít do bryndy, nežli přijde k tomu poznání. Já bych si byl jakživ nepomyslel, že se mi bude po Čechách tak stýskat.

BETINKA: To se děje v cizině každému, kdo má kousek srdce.

ISIDOR: Ba; ale člověk to vidí teprva, když strčí hlavu do světa.

Duetto:

ISIDOR: Z lůna tyrolských hor, z tichých údolí ven,

Šel vesele do světa hoch;

Ve proudu radostí mu ubíhal den,

Na vlast ani myslet nemoh’;

Tu náhle zaslechne roztoužený zpěv,

Že plakat musí, by utišil krev –

OBA: Ten zvuk blahý

Budí snahy

V domov drahý;

Když si radostné srdce vlast připomíná,
Již v toužení sladkém se porozplývá.

BETINKA: Z kvetoucího ráje, kde rozen je Čech,
Jde dívčina uplakaná;
Žalostí jí v srdéčku tají se dech
Že s domovem loučit se má;
I putuje cizinou s břemenem muk
Tu náhle ji pronikne lahodný zvuk –

OBA: Hravě plyne
A žal hyne –
Když si žalostné srdce vlast připomíná,
Již v toužení sladkém se porozplývá.

ISIDOR: Z uherského dvorce obratný jonák
Si vesele na koně sed',
Netrápil ho smutek, i letěl co pták,
A bujně pohlížel na svět;
Tu začne na blízku melodie hrát,
Že zastaví koně a poslouchá rád.

OBA: Ten zvuk blahý
budí snahy
v domov drahý;
Když si radostný duch na vlast připomíná,
Již v toužení sladkém se porozplývá.

BETINKA: Z Rakouska jde-li děvče, z těch révnatých hor,
Tuť cizina poušť se jí zdá
Nepohne ji k radostem veselý sbor,
Jen touha po vlasti v ní hrá;
Tuť náhle jí valčík zavadí v sluch,
hned hoří rozkoší tělo i duch.

OBA: Tanec plyne
A žal hyne;

Když si žalostné srdce vlast připomíná,
Již v toužení sladkém se porozplývá.

Odejdou s tancem.

PROMĚNA

V americkém lese. Po pravé straně nedodělané stavení osadníků – před ním neotesané klády.

Výstup 2.

BARNABÁŠ, v oděvu velmi jednoduchém, v tváři zarostlý, otesává kládu. Děti sbírají třísky a roští. Nazad vykopávají dva osadníci pařez.

BARNABÁŠ: Tohle není už pražádná existence! – ó, Ameriko, Ameriko! tebou jsem si pěkně posvítil. Doma jsem moh' sedět na peci – tady se musím péci na slunci – (*Ukáže na stavení.*) a tahle bouda je můj palác. A co zkusím s Voršilou! Já mám očistec na zemi – a mohl bych napsat ze svého života kroniku, že by při ní mládenci a panny krvavé slzy prolévali.

KAČENKA (*běží k otci*): Tatínku, tatínku! Tamhle leží hrozitánský had –

BARNABÁŠ: Nech ho ležet – to je náš milý spoluobčan, rozený republikán.

FRANTÍK: Ta je hloupá! Ona se ho bojí!

Výstup 3.

VORŠILA, předešlí.

VORŠILA (*vejde*): No, co je to zase, pane presidente? Je už po díle? Má se kláda sama otesávat? Má se stavení samo dodělat?

BARNABÁŠ: Ale Voršilo, já táhnu jako kůň.

VORŠILA: Táhni, vždyť jsi se sám zapřáh', já tě k tomu nenutila – pane presidente! He, děti – kde zas běháte? Chcete, aby vás něco pokousalo?

BARNABÁŠ: Jampak stará? Nemáš tam něco na zub? To americké povětrí tráví jako vitriol; mně se pořád zdá, že mám v žaludku díru.

VORŠILA: Nu jdi si – jdi! Zastřel si bažanta nebo nějakého indiána, vždyť jsi o tom fantazíroval, pane presidente!

BARNABÁŠ: Pro Boha tě prosím, Voršilo, přestaň mi s těmi špičkami. Není moje neštěstí už dost veliké? Kdyby mě viděli moji kamarádi od Lemonů v téhle posituře^[18] – oni by mě dali do plátku a obrázek k tomu.

VORŠILA: No, vždyť jsi to sám chtěl. Vyjez tedy, co sis nadrobil.

BARNABÁŠ: Ach, já bych presidýroval nejraději nad českými džbánky – ty milý Bože, to by byla zase existence! Jenom mázíček – ach! mně se lepší už jazyk na dásně, když si na to vzpomenu.

VORŠILA: Ale já si právě vzpomínám, že nemáme kus masa v kuchyni. Jdi tedy a ohlídni se po něčem, ať to má už peří, nebo srst.

BARNABÁŠ: Musí to být hned?

VORŠILA: Hned! Nebo chceš, abych ti pomohla? Víš, co jsem ti doma slíbila? Toho se budu držet. Já opustila dům a pole, abych se dřela jako nádenice – a to musím být každou chvíli přichystána, že přijdou na nás lidojedi. (*Zatíná pěstě.*) Ó, Bože! Bože! – já bych tě hned –

BARNABÁŠ: Piáno, dušičko, piáno!

VORŠILA: Hubu drž! – dělej, ať něco přineseš!

BARNABÁŠ sundává flintu a růžek s prachem, který visí vedle okna.

VORŠILA: Já se nechala jenom jednou ošidit – ale teď musí platit moje vůle! (*k DĚTEM*) Musíte ty klocy na sobě mermomocí dřít? Nemáte doma co dělat? (*Dá každému štulec.*) Hybaj do komory!

DĚTI pláčou a běží do stavení.

VORŠILA za nimi.

BARNABÁŠ: Teď by bylo už nejlíp, kdybych mohl z té slavné Ameriky upláchnout – někam na ostrov – a být Robinsonem. Tady není už žádná existence! A nebo kdybych se mohl navrátit zas domů – ty milý Bože! To by byla opice! Čtyry neděle bych se nehnul od čepu a potom bych si vlez na toho škrabáka, co píše o Americe! Tomu bych pověděl, zač je toho

loket, musel by vypadat jako kanafas – a potom bych řekl, že je to – politické nedorozumění. (*Odejde.*)

Výstup 4.

ŠIMON ze stavení, tělesně i duševně skličný.

ŠIMON: Hezky teplé je to boží slunéčko v Americe – to je pravda! – Pěkně to zde roste – ale pro starého člověka tu není žádná půda – zde musí být mladé síly. Já to zkusil – bohužel! – a jsem kapóres^[19]. Ten mladý Taussig – podvodný lotr, hanebný zloděj – maloval mi ráj – já sháněl peníze – utahoval sebe i jiné, a co z toho mám? Churavé tělo – bolavou duši; a kdyby nebylo té křesťanské ženy – které jsem ublížil, snad bych zahynul.

Výstup 5.

Mladý TAUSSIG s malou krosnou na zádech, z levé strany, předešlý.

TAUSSIG: Nože, vidličky, dráty, jehly, nůžky, náprstky – laciné a pěkné. Kupte, dejte počinek! Dobrého zdraví pantáto!

ŠIMON: Co to slyším? – Co to vidím?

TAUSSIG: Aj – solechleben! Mám krosnu na zádech a nebo nemám? Toť je náš Šimon – Šimon Moreles – a nebo si vypůjčil někdo jeho podobu?

ŠIMON: Ano – jsem starý Šimon – starý, poctivý Šimon – a ty jsi...

TAUSSIG: Markus Taussig, syn starého Taussiga. Pěkně vítám do Ameriky! (*Podává mu ruku.*)

ŠIMON (*popadne ho za prsa*): Jsi ten Taussig – co nám psal tak pěkné věci o Americe?

TAUSSIG: Solechleben! Co to děláte za komedii? Pusťte mě!

ŠIMON: Ten samý, co psal, že je zde lehké živobytí?

TAUSSIG: Pro toho, kdo má štěstí nebo peníze.

ŠIMON: Že tu líhá na hedvábí?

TAUSSIG: Zdejší mech je jako hedvábí.

ŠIMON: Že je Amerika nový ráj?

TAUSSIG: Proč by nebyla? – Vždyť je tu mnoho indiánů – a ti jsou samí Adamové.

ŠIMON: Proč jsi nás tak oklamal? Proč jsi nás tak obelhal a šálil? Já moh' sedět doma na starém prahu – a moh' jsem vést až posud živobytí jako jsem vedl dlouhá léta! Proč jsi nás tak oklamal?

TAUSSIG: Aj, co to mluvíte, starý člověče? Psal jsem vám, abyste nechali doma živnosti a jeli do Ameriky? Co? Já jsem psal, že je tady hezky – a proč by nebylo, komu se tu líbí? A pak jsem si myslel: zkoušíš ty, proč by nezkoušel také jiný? Vběhl jsi do pastě ty, proč by tam nevběhl také jiný?

ŠIMON: Rakka! – budiž zatracen jako nehodný syn Israelův. Když jsi chtěl žerty tropit a do neštěstí svádět – neměl jsi k tomu dost lidí z kmene cizího? Já bych chtěl mít orlovy nehty (*Popadne ho zase za prsa.*) a vlčí drápy –

TAUSSIG: He – solechleben! Lupiči – zlodějové – Pust'te mne! Že budu žalovat!

Výstup 6.

VORŠILA ze stavení. ISIDOR s vakem z levé strany. BETINKA za ním se slunečníkem. Předešlí.

VORŠILA: Co je to za křik? Co se to děje?

ISIDOR: Kdo to volá o pomoc?

TAUSSIG: On mě chce zabít – pomozte!

VORŠILA: Ale Šimone – copak děláte?

ŠIMON: Nic – nic! Zlý duch pomsty uchvátil mé srdce – (*na TAUSSIGA*) Vyžeňte ho odtud – to je had z ráje – mladý Taussig!

VORŠILA: Tak? To je tedy ta americká volavka? No počkej, já tě naučím psát psaníčka!

TAUSSIG: Ale lidičky, mějte pak rozum – to byl jenom špás!

ISIDOR: Já bych měl chuť s vámi zašpásovat jako se zaprášeným kabátem a vyklepat vám, že by z vás ani kůstka pohromadě nezůstala.

Výstup 7.

BARNABÁŠ, předešlí.

BARNABÁŠ (*ještě vzadu*): Spaste duši, kde jste kdo!

ŠIMON, VORŠILA a ISIDOR: Co je?

VORŠILA: Totě tuším hlas mého –

TAUSSIG (*zahlídne BARNABÁŠE*): Zas nějaký Goliat! To se raději ztratím, nežli bude zle. (*Upláchne.*)

BARNABÁŠ (*přiběhne*): Spaste duši!

VORŠILA: No, no tak pak se jen vzpamatuj! Co je?

BARNABÁŠ: Dostaneme hosty!

VORŠILA: A to musíš tak hulákat?

BARNABÁŠ: Však ty budeš také pískat, jako by tě bral na nože. Jsou to krocani.

VORŠILA: Cože?

BARNABÁŠ: To jest – ty můj Bože, už si nevidím do huby! – Jsou to indiáni!

ISIDOR: Jak?

BARNABÁŠ: Tohle bude čistá existence! Voršilo, dobrou noc! Adié, falešný světe!

ŠIMON: Běda, to je boží trest!

VORŠILA: Honem tedy utečme!

ŠIMON (*chytne ji*): Počkejte – já tu nezůstanu! Ženo, paní Voršilo – pane Barnabáši; vy jste udatný muž – chraňte mě – já vás postavím do kšaftu!

Mezitím přiblížili se také OSADNÍCI, kteří vzadu pracovali.

BETINKA: Jen zvolna, lidé! Nepozbývejte rozumu! Připravte se na útok, přichystejte zbraň, zataraste dveře – braňte se – já vám pomohu!

VORŠILA: Honem tedy – nestůj jako přimražený! Slyšíš?

BARNABÁŠ (*trhne sebou*): Slyším! – To je čistá existence! Kdyby tu byla alespoň nějaká barikáda! (*Z dáli je slyšet houkání INDIÁNŮ.*) Ah! Tu je už máte! Řekněte jim, že nejsem doma!

(Uteče domů.)

Ostatní za ním.

Výstup 8.

POLIVOKYTA s houfem INDIÁNŮ rozličně ozbrojených; někteří mají sekery, jiní kyje nebo i ručnice.

POLIVOKYTA: Ha, tu je také hnízdo takových cizozemských dravců, co sem přitáhli přes daleké moře, aby naše lesy posekali, naši zvěř pobili, naše domy popálili a nás do želez uvrhli! Běda jim!

INDIÁNI: Běda.

POLIVOKYTA: Veliké slunce nás vidí a slyší – ono svým synům pomůže a poplení nepřitele, co se září jeho neklaní. A nyní vzhůru na to hnízdo! Bořte, palte, nelitujte – na výstrahu všem, co ze svobodného národa otroky dělají!

Hudba.

INDIÁNI strhnou křik a hrnou se se sekerami na stavení – s ručnicemi staví se za stromy, nebo na ně vylezou; se střechy padne do nich několik ran, oni couvají – ale opět se rozběhnou – někteří rozdělávají oheň a házejí ho do stavení – to počíná vrchem hořet; dveře se vypáčí – osadníci se vyřítí – oheň šlehá oknem – krutý boj – tu vyjde BETINKA, za ni ISIDOR, VORŠILA s uzlem, děti; kluci popadnou ještě kámen a hodí po INDIÁNECH – nejzadnější BARNABÁŠ s plnou nůší rozličných věcí – ŠIMON se ho drží; mezi tím boj trvá neustále.

Opona spadne.

JEDNÁNÍ IV.

Dekorace jako v JEDNÁNÍ I.

Výstup 1.

ZÁVORA, KAPOUN.

KAPOUN: Jděte v poledne kolem s lucernou, uvidíme, najdete-li pro svou holku lepšího muže, nežli – tento – já jsem. Chcete dobrého hospodáře? Podívejte se na mne – jestli tomu rozumím. Chcete politikusa? Zeptejte se – tento – kolem u všech úřadů, jestli mě neznají. Kam vítr, tam plášt'; to je moje politika. Nebo chcete řádného vlastence? Přijďte ke mně a uvidíte, co vynakládám na knihy; už po deset let kupuju si – tento – český kalendář.

ZÁVORA: Mne se neptejte, co chci, já nejsem při té věci hlavní osoba; to se musíte mé holky ptát. Najde-li ta na vás gusto – nu, s Pánem Bohem! Ale abych ji do vás nutil – to mi nenapadne do nejdelší smrti.

KAPOUN: Tak? A co s ní budete dělat, až vám – tento – zůstane na krku?

ZÁVORA: Kdo? Moje dcera? Nu, to nebude tak obtížné břemeno. Vždyť si ji tam sám přejete.

KAPOUN: Ale muži s kladivem, toť je přece hrozný rozdíl! Na mém krku – tento – nezakysne, ale na vašem zbude na ocet.

ZÁVORA: Nemějte starosti; takový ocet je dobrá, chutná věc. Ostatně vám musím zrovna říct, že moje dcera skoro žádnou chuť k vdavkám neukazuje.

KAPOUN: Víím, víím – ale to jen proto, že jí – tento – něco sedí pod šněrovačkou.

ZÁVORA: Nevěděl bych. Co tam snad sedělo, to se dávno vystěhovalo.

KAPOUN: No tím líp; ale naše kmotry o tom ještě pořád – tento – klepají. A že vám zůstala dvakrát celá bez sebe – jako mrtvá – to prý pochází z tajné lítosti.

ZÁVORA: Babské klepy!

KAPOUN: Tak se povídá. A tu není lepší pomoc, jako když dáte holce – tento – něco pro potěšení, hehe!

ZÁVORA: Pro potěšení? Snad hračku – jako vy jste?

KAPOUN: Děti svému štěstí někdy nerozumějí, proto jsou děti, a moudrý otec musí domlouvati.

ZÁVORA: No – vy byste byl arci hodné štěstí!

KAPOUN: Pro takové děvče? To věřím. Štěstí jako hora. Jen jí to už nějak vyložte.

Výstup 2.

TEREZKA přichází, předešlí.

ZÁVORA: Ah, pojd' sem, holka! Tuhle je náš souseď Kapoun. Dělá si to vyražení, že mi zas o tebe říká.

KAPOUN (*potají*): Ale muži s kladivem, kdopak bude tak – tento – horempádem do zelí –?

TEREZKA: No, mně to dělá také vyražení.

KAPOUN: Že dělá? Tatíku, co tomu říkáte? – ono jí to dělá vyražení. – Ó, já si to hned myslil, – já to měl dozajista –

TEREZKA: Co?

KAPOUN (*vyvalí oči*): No, že vám to tento – hehe! Že budete mít radost –

TEREZKA: Až se mi oči zalévají. Snad jste zpozoroval, že jsem byla poslední časy trochu zamyšlená, tu jste si tedy něco vymyslel, abych se zasmála.

KAPOUN: Zasmála? – Tento souseďe?

ZÁVORA: Pozoruju, že vám nezpívá do noty.

KAPOUN: No, milá panno Terezko – smát se můžete – to je zdravá věc – jen mi ale také – tento – řekněte, že budeme mít svatbu.

TEREZKA: Copak je masopust, že chcete dělat maškaru?

ZÁVORA: Ale zatrolené děvče –

KAPOUN: Panno Terezko, co to tento? – maškaru? Já hospodář? Já politikus a vlastenec?

TEREZKA: No, no – jenom nevykládejte věci na krám, za které vám moudrý člověk ani krejcaru nedá; vždyť je to samé pozlátko.

ZÁVORA: Jak se zdá, milý sousede – holka nemá kuráž –

KAPOUN: Vidím – vidím! Panenka si myslí bezpochyby ještě na šviháka – co táhl – tento – do Ameriky. Ale to si počká – hehe! Ten sedí někde u nějaké mladé indiánky –

TEREZKA: To je lež!

KAPOUN: Anebo ho spolkla velryba –

Výstup 3.

ISIDOR zpívaje přichází s filcem na zádech, předešlí.

TEREZKA: Co to? I můj Spasiteli toť je – *(Běží mu naproti, najednou se ale zarazí.)*

ISIDOR: Pozdrav tě Bůh, drahá Terezko! No, nedělej se, jako bys se ještě hněvala! Či nemáš pro mne opravdu žádné upřímné pozdravení? *(Obejmou se.)*

ZÁVORA: Cože je to? Pan Isidor už zase tady? Z Ameriky nazpátek?

KAPOUN: Jak? To je? –

ZÁVORA: Inu, tento z Ameriky – ano; velryba ho nespokla.

ISIDOR *(k Závorovi):* Pozdrav vás Otec nebeský, můj nejmilejší!

ZÁVORA: Aj, aj, aj! tedy už nazpátek a tak sám?

ISIDOR: Ostatní jdou za mnou – ale mně to šlo tuze pomalu – já se rozběh' napřed.

ZÁVORA: Vida, vida, tak najednou! Cožpak vám ta Kalifornie nesvědčila? Či jsme si to rozmyslili? Vzpomněli jsme si na Čechy?

TEREZKA: Pantáto!

ISIDOR: I nech ho, milá Terezko, ať si odlehčí – ať mi vymluví!

KAPOUN: Ano, toho se držte! Vymluvte mu – tento – ať jde, odkud přišel!

ZÁVORA: Abych vám vymluvil? Copak jsem váš pěstoun nebo poručník?

ISIDOR: Mým otcem máte být!

TEREZKA: Ach ano – naším otcem!

KAPOUN: Ouha – tento – to bych musel při tom také být!

ISIDOR: Já nechal hloupost za mořem a vracím se jako kající hříšník do mateřské země.

ZÁVORA: A to potřebujete hned tatíka? Pomalu s tím kováním!

ISIDOR: Já ho doufám nalézt, otče Závoro!

KAPOUN: Ouha – tento – ouha! oni jsou zde ještě jiní lidé, vlastenci, kteří nevyvandrovali!

ISIDOR: Pro Boha vás prosím, pantáto – kdopak je tohle tlusté echo? Jindá jsem ho tady neslyšel.

ZÁVORA: To je náš hospodský po vašem kamarádu Barnabáši.

ISIDOR: Pan šenkýř? Proto se do všeho míchá! Hled'te si toho u svých sudů – a vy, milý pantáto, poslechněte, oč vás prosím.

KAPOUN: Neposlouchejte!

ISIDOR: Při všech nesnázích mého hloupého vystěhování držela mě jenom jediná myšlenka – myšlenka na Terezku!

ZÁVORA: Nechte si chuť zajít! Vy znáte moje myšlenky a ty se nezjinačí, dokud vy se nezjinačíte.

ISIDOR: Já jsem už celý jiný –

TEREZKA: To je hned vidět –

ISIDOR: Jako by mě na rub obrátil.

ZÁVORA: Nedělej šašky – to musíte teprva dokázat – a notabene: musíte něčím být! Či přinesl jste si z Ameriky snad pytel zlata?

ISIDOR: Zlato ne, ale zkušenost – a ta je nad zlato, třeba byla draze koupena.

ZÁVORA: Ale já nevím, že by se mohla zkušenost jíst.

KAPOUN: A pít se taky nemůže.

ISIDOR: Vždyť já nechci Terezku hned – jen když budu mít naději.

KAPOUN: Držte se – pamatujte na mne!

ZÁVORA: Ale já vám nemůžu dát ani naději. Ostatně – vždyť jste se tuším s holkou nanic rozešli?

KAPOUN: Vždyť byla o tom celá kronika.

TEREZKA: Ó, to bylo jen tak na oko, já věděla dobře, že mi zůstane Isidor věrným.

ZÁVORA: Ne, co ty holky všecko vědí, to je hrůza.

KAPOUN: Copak ale kdyby si byl panáček jinde – tento – něco vyhlíd'!

ISIDOR: Pane šenkýři – chcete-li, já vám povím, co jsem si vyhlíd – *(Hrozí mu.)*

TEREZKA: Ach – Isidore – drž mě – oči se mi kalí –

ISIDOR *(ji zachytí):* No, copak je ti?

ZÁVORA: Spasiteli, zas to na ni přichází! – dítě *(Odstrkuje ISIDORA.)* Jděte do horoucí výhně! To je beztoho jen skrze vás! *(Volá do domu.)* He, Marjánko! Václave! Kde jste kdo?

ISIDOR: Ale tak pak mi jen vysvětlete –

ZÁVORA: Táhněte – a nepřicházejte mi na oči.

Děvečka a tovaryš vyběhnou a pomohou TEREZKU odvést.

ISIDOR: Ale tak pak mi jen povězte –

ZÁVORA: Pryč odtud – a nebuřte mi žluč! *(Odejde do stavení.)*

KAPOUN *(mne si ruce):* Dobře tak! Umře-li, tedy ji sice nedostanu, ale on si také – tento – hubu utře. Neumře-li – tedy ji nechci. Ta by mě jednou vyděsila, že bych nevěděl, jsem-li kapoun nebo slepice.

ISIDOR: Ale copak se to vlastně děje? Povězte mi přece –

KAPOUN: Nelíbí se vám džbáněček od čepu? Dám – tento – nemíchané. Já se nerad míchám do věcí, hehe! Rozumíme? Panenka má buďto uděláno – a nebo dodělává. To jste moh' také v té Americe zůstat. (*Odejde.*)

Výstup 4.

ZÁVORA, ISIDOR.

ZÁVORA (*rychle vyjde*): Já nešťastný otec! Už je zas celá bez sebe – zrovna jako mrtvá – a to už po třetí!

ISIDOR: Po třetí?

ZÁVORA: Mlčte – beztoho v tom vězíte, neboť když se z těch mrákot probere, vždycky o vás mluví.

ISIDOR: Ale tak pak mi jen vysvětlete – já jsem posavád jako omámený –

Výstup 5.

AFRA, předešlí.

AFRA (*vejde se zbožím, jak obyčejně Tyrolky nosívají*): Ah, dobrého zdraví, pánové! Kupte šátky, vesty – všecko pevná barva – na slunci i na dešti, a to je nyněčko vzácná věc.

ZÁVORA: I jděte svou cestou a dejte mi svatý pokoj.

AFRA: Proč ne, máte-li jen k tomu připravené srdce – bez toho to nejde – ale jak vidím, není mezi vámi tuze mnoho pokojů, ještě brousíte meč vášní – Co víš ty, mladá světoběžnice?

AFRA: Právě proto znám lidi – a vím na první pohled, co se v nich děje. Ty, příteli, ku příkladu, máš doma něco nemocného – nějakou dcerušku – a nevíš si pomoci.

ZÁVORA: Jsi rarášková sestřenice?

AFRA: Něco míň. Holce je lehká pomoc, to mi věř, jenom jí dej, po čem srdce touží, a bude po nemoci.

ISIDOR: Ó ty moudrá orodovnice!

ZÁVORA: Cože je to?

AFRA: Ty jsi proti němu, že byl v cizině – safraporte, to bych já také nesměla doufat, že kdy hocha dostanu. Já musela také z domácích hor – také jsem neměla stání, když jsem slyšela o světě povídat – ale proto jsem přece tělem a duší dcera vlasti.

ZÁVORA: Ale netluč darmo jazykem; toť je docela jiná věc.

AFRA: Všecko jedno. Srdce nejsou do jedné formy dělána –

ISIDOR: To je to!

AFRA: A že to tebe z domu nežene – může se v jiném něco jiného ozývat – jmenovitě, když se doma věci dějou, že má člověk srdce sklíčené –

ISIDOR: To je to!

AFRA: To si vyběhne, vybouří se, utichne a přijde zas nazpátek. Mlč, příteli, a chystej svatbu! Ty máš pěkné hospodářství – domácí půdu bude ženich rád okopávat a potom zalévat.

ISIDOR: Ó a jak!

ZÁVORA: Ale já nechci!

AFRA: Safraporte – ty musíš!

ZÁVORA: Ale u všech všudy, copak se pleteš do věcí, do kterých –

AFRA: Já to tvé dceři slíbila, že jí pomůžu, a musím držet slovo.

ISIDOR: Ó zaplat' vám to Otec nebeský!

ZÁVORA: Ty? Mé holce?

AFRA: No, co se divíš – myslíš, příteli, že se musí holka tatíkovu ze všeho zpovídat? Já ti povídám, dej jí přítomného ženicha – lepšího blázinka nedostane – a nebo jí ho odloudím.

ISIDOR: Buďte tak dobrá!

AFRA: Ó však já vím, že se mu jinde také jiné líbily.

ISIDOR: Pst!

AFRA: A mohla bych povídat –

ZÁVORA: Cože?

AFRA: Jen líbily – tobě se také ledaco líbí – proto nemyslil na nic zlého a zachoval srdéčko, jako v bavlnce.

ZÁVORA: Pro mne ho moh' třeba ztratit.

AFRA: Já tedy povídám, až přijde holka k sobě, řekneš jí: máš ho mít a já ti za to stojím, že více neomdlí.

ZÁVORA: Tys blázen, a já nemám času se s tebou zlobit. *(Chce odejít.)*

AFRA: Ouha, tak mi neuklouzneš! Dříve mi slib, že dáš své dceři ženicha, když procitne, jakmile já odejdu – a když ho bude zase hned volat.

ZÁVORA *(pro sebe):* Co je to za osobu, že jí to nemůžu zhola, odepřít?

AFRA: No, bude-li pak!

ZÁVORA: Nu – ano, ano!

AFRA: Tak, staroušku – *(k ISIDOROVÍ)* a tuhle jí dáš něco na svatbu. *(Dá mu mdlou škatulku.)* Řekni, že jí to posílá osoba, které jednou tři vlasy svěřila.

ISIDOR: Tři vlasy?

AFRA: To není tuze mnoho, to můžeš být pokojný – a vůbec, musíš hledět, aby sis poklad, jako je hezká, věrná žena, zasloužil. A to uděláš nejlépe, když budeš mít pořád na paměti, že je žena koruna všeho stvoření – a že byste ubozí mužíčkové byli bez ženských jen takhle malí, malomocní trpaslíčkové.

Píseň

Když dáte pozor, tu je na muži znát,
Že musí ho žena vždy do formy dát.
Tam v ráji ho udělal z hlíny jen Bůh,
Skrz ženu však vejde v něj srdce i duch;
Ať muž se i vychloubá, že světa je pán

A ženě za vůdce a vladaře dán:
Chytroušek ženuška se bude jen smát,

A s pánem jak s panenkou ze dřeva hrát.
Když muž ale cenu své ženušky zná,
Tuť také v ní věrnou pomocnici má,
A chce-li on přece cos velkého hrát,
Vždy bude mu po boku ženuška stát.
Nechť boj kyne pro vlast, neb pokoje květ,
Vždy zůstane ženuška tvůj nekrasší svět;
Hleď tedy svou ženušku laskavě ctít,
Pak budeš už na zemi anděla mít.

ZÁVORA: Ne, co je to za osobu! Mně se točí hlava kolem, že nevím kde se za ní popadnout. (*Odejde.*)

Výstup 6.

BARNABÁŠ, VORŠILA, DĚTI, ŠIMON a jiní vystěhovalci. Předešli.

Mezi touto scénou schází se pomalu vesnický lid a vítá příchozí.

BARNABÁŠ: Zpívejte laudamus! Polibte děti zem – tu jsme zase – a teď nás odtud ani deset koní nedostane – děj se co děj, snad bude přece nějaká existence!

VORŠILA: I ba; huř se nám nepovede, nežli když jsi byl presidentem.

BARNABÁŠ: Voršilo – tacet^[20]! Mně je teď, jako by mi okolo srdce obruče praskly! To české povětrí – a to pivo! To je Amerika hadr!

VORŠILA: Všecko dobře, ale jak se tady zmůžeme?

BARNABÁŠ: Nezoufej, sedmá svátosti! Podívej se, tohle jsou dvě ruce, které ještě něco vydají.

ŠIMON: Dovolte přátelé – abych já se o to postaral.

BARNABÁŠ: Cože?

ŠIMON: Já jsem starý muž – koukám do hrobu – vy jste učinili se mnou jako Samaritán ve vaší veliké knize – na mně jste vyplnili slova učitele vašeho – jehož moji otcové ukřižovali – doplňte míru lásky své – a nechte mě u sebe – vždyť se modlíme k jednomu Bohu, Hospodinu od věčnosti – a jiného nemám na světě. Zatlačte mi oči – a napište na hrob: Zde leží vděčný

člověk! *(Na kapsu náprsní.)* Já něco zachoval, já myslil na poslední hodinu; teď se podívám, není-li vaše hospodářství zase na prodej. *(Odejde do hospody.)*

BARNABÁŠ *(poslouchal ho s podivením)*: Copak je to? Voršilo, to' bude soudný den! Slyšela jsi?

VORŠILA: Slyšela – a srdce mi trne radostí.

BARNABÁŠ: Děti, skákejte! Zas bude existence! *(k ISIDOROVÍ)* Nu, a copak ty zde stojíš jako podřezaný kačer?

Výstup 7.

TEREZKA vyběhne, za ní *ZÁVORA*, který počne mluvit s vystěhovalci. *Předešlí.*

TEREZKA: Pusťte mě – nechte mě! Ah, můj Isidore!

ISIDOR: Terezko!

TEREZKA: Teď jsi můj – teď se vyplnila přípověď!

ISIDOR: Jaká?

TEREZKA: Nesmím o tom mluvit – *(pro sebe)* Tři dny chtěla ode mne. Já ti rozumím, dobrá lesní panno! Za tři krátké dny štěstí celého života!

ISIDOR: Co je ti?

TEREZKA: Ach, neptej se a buď vesel.

ISIDOR: Nu, jestli myslíš – ale byla tu cizí osoba a nechala ti tuhle škatulku – že prýs jí jednou dala tři vlasy, to je za ně.

TEREZKA: Ta zde byla? *(Otevře škatulku.)* Ah, podívej se! Tři šňůry zlatých perel. Tatínku, podívejte se, co jsem dostala na svatbu!

ZÁVORA: Cože? Na svatbu? Lidé, chcete mě zbláznit?

TEREZKA: Ach vid'te, že se necháte uprosit!

ZÁVORA: No, abych měl jednou pokoj – a chce-li pan Isidor místo dětí moje pole vzdělávat –

ISIDOR: Luka, lesy! co jen chcete! –

ZÁVORA: Tedy s Pánem Bohem!

BARNABÁŠ: Tak je to dobře – požehnej je tatíku a dej je honem shodit z kazatelnice, a až budou okolo tebe vnoučata běhat, učte je zpívat:

Kde domov můj? Kde domov můj?!

Voda hučí po lučinách,

Bory šumí po skalínách,

V sadě skví se jara květ –

Zemský ráj to na pohled!

A to je ta krásná země –

Země Česká – domov můj!

Ostatní vpadnou do zpěvu, mezi dokonáním písně otevře se zadní krajina a viděti háj s LESNÍMI PANNAMI, mezi nimi JASANA, jako by chtěla milence vpředu žehnat.

Opona spadne.